

CONCEPTUL STATULUI DE DREPT ÎN UNIUNEA EUROPEANĂ

THE CONCEPT OF THE RULE OF LAW IN THE EUROPEAN UNION

ERHAN Ianuș,
dr. conf.univ., cercetător științific superior,
Universitatea de Stat din Moldova,
e-mail: ianuserhan@yahoo.com
ORCID:<https://orcid.org/0000-0003-4110-8133>

Rezumat

În poziția UE cu referință la negocierile de aderare ce vizează Republica Moldova este indicat că urmează să adopte integral acquis-ul UE și să asigure implementarea și aplicarea deplină a acestuia. Acesta încorporează metodologia revizuită de extindere, care prevede o atenție și mai puternică asupra reformelor fundamentale, iar țara noastră va trebui să îmbrățișeze pe deplin și să continue să implementeze reformele în domeniile statului de drept.

Pentru ca un stat să devină membru al UE urmează să realizeze o multitudine de condiționalități și cerințe, dar una care este omniprezentă chiar de la început ca și condiție sine-qua-non pentru a iniția discuțiile de aderare și durează pe tot parcursul procesului de integrare, este anume garantarea „statului de drept”.

Statul de drept în accepțiunea acquis-ului UE, dar și cerințelor și condiționalităților solicitate, reprezintă unul din pilonii de bază pe care se vor baza negocierile de aderare, iar dedicația care va fi demonstrată, dar și consecvența necesară va determina dacă deținem sau nu capacitatea necesară pentru a garanta statul de drept în înțelesul său unional.

Astfel, statul de drept este una din valorile fundamentale ale UE care, chiar și după accederea statului în cadrul Uniunii, este un deziderat necesar de realizat, asigurat și garantat fără careva condiționări și restricționări, în caz contrar statul membru poate fi responsabilizat prin mecanismele instituite prin TUE, dar și la nivel decizional și funcțional de către instituțiile UE.

Cuvinte-cheie: *integrare europeană, stat candidat, acquis-ul UE, Tratatul de aderare, stat de drept, ordine și securitate publică.*

Summary

In the EU's position with reference to the accession negotiations aimed at the Republic of Moldova, it is indicated that it is to fully adopt the EU acquis and ensure its full implementation and application. It incorporates the revised enlargement methodology, which provides for an even stronger focus on fundamental reforms, and our country will need to fully embrace and continue to implement reforms in the areas of the rule of law.

In order for a state to become a member of the EU, it has to fulfil a multitude of conditionality and requirements, but one that is omnipresent from the very beginning as a sine-qua-non condition to initiate accession discussions and lasts throughout the integration process, namely the guarantee of the "rule of law".

The rule of law in the sense of the EU acquis, as well as the requirements and conditions requested, is one of the basic pillars on which the accession negotiations will be based, and the dedication that will be demonstrated, but also the necessary consistency, will determine whether or not we have the capacity necessary to guarantee the rule of law in its EU meaning.

Thus, the rule of law is one of the fundamental values of the EU which, even after the accession of the state within the Union, is a desirable thing that needs to be achieved, ensured and guaranteed without any conditions and restrictions, otherwise the member state can be held responsible through the established mechanisms through the TEU, but also at the decision-making and functional level by the EU institutions.

Keywords: European integration, state candidate, the EU acquis, the Accession Treaty, rule of law, public order and security.

Introducere. La data de 23 iunie 2022 Republica Moldova a obținut statutul de țară candidat la aderarea la UE, etapă foarte importantă în realizarea dezideratului de integrare europeană stabilit cu mulți ani în urmă.

Statutul dat oferă un parcurs clar și o perspectivă determinată pentru a obține calitatea de stat membru al UE, cu parcurgerea unei proceduri complexe de implementare/realizare a condițiilor de aderare, iar țările candidate trebuie să aplice legislația europeană în toate domeniile.

Ulterior, în decembrie 2023, liderii UE au decis să **deschidă negocierile de aderare** cu Republica Moldova și au invitat Consiliul European să adopte cadrul de negociere, după finalizarea etapelor relevante prevăzute în raportul Comisiei. În urma progreselor înregistrate de Republica Moldova, în martie 2024 liderii UE au invitat Consiliul să adopte rapid proiectul de cadru de negociere [1].

Referitor la noțiunea „cadru de negociere”, acesta reprezintă mandatul pe care Comisia Europeană trebuie să-l obțină de la statele membre UE și care include o descriere a principiilor și procedurilor de organizare a negocierilor.

În recenta poziție generală a UE pentru reuniune, inclusiv referitoare la cadrul de negociere este determinat că negocierile vizează ca Moldova să adopte integral acquis-ul UE și să asigure implementarea și aplicarea deplină a acestuia. Acesta încorporează metodologia revizuită de extindere, care prevede o atenție și mai puternică asupra reformelor fundamentale, iar țara noastră va trebui să îmbrățișeze pe deplin și să continue să implementeze reformele în domeniile **statului de drept** și drepturilor fundamentale, consolidarea instituțiilor democratice și reforma administrației publice, precum și să întrunească criteriile economice.

O atenție deosebită ar trebui acordată reformei judiciare și luptei împotriva corupției, precum și protecției și tratamentului nediscriminatoriu al persoanelor aparținând minorităților. Pentru a asigura ireversibilitatea progreselor în aceste domenii și punerea în aplicare deplină și eficientă a acestuia, progresul va continua să fie monitorizat îndeaproape de către Comisie, care va raporta în mod regulat cu privire la acestea Consiliului [2].

Un domeniu de negociere are o prioritate deosebită: acesta este primul supercluster, numit „clusterul fundamentelor” care va fi primul negociat, dar se va încheia ultimul. Aici sunt cuprinse aspecte legate de independența justiției și lupta împotriva corupției, drepturile fundamentale (drepturile minorităților), instituțiile democratice (organizarea separației puterilor) și chestiuni legate de reformă a administrației publice. La fel, cadrul de negociere precizează în mod explicit că ritmul negocierilor de aderare va depinde de progresul în acest domeniu și va fi luat în considerare în deciziile privind deschiderea și închiderea capitolelor de negociere [3].

După cum vedem statul de drept în accepțiunea acquis-ului UE, dar și cerințelor și condiționalităților solicitate, reprezintă unul din pilonii de bază pe care se vor baza negocierile de aderare.

Ce presupune conceptul „statul de drept”, care sunt particularitățile statului de drept din UE pe care Republica Moldova pe calea integrării europene trebuie să le respecte și, ulterior, să le

garanteze sunt determinante în cadrul procesului de negociere al Tratatului de aderare cât și ulterior aderării la UE.

Pe de altă parte, dedicația care va fi demonstrată, dar și consecvența necesară va determina dacă deținem sau nu capacitatea necesară pentru a garanta statul de drept în înțelesul său unional. La fel, efortul autorităților naționale în realizarea și garantarea acestuia trebuie să fie unul continuu, la toate etapele de negociere

Rezultatele investigației. Este unanim recunoscut faptul că pentru a deveni stat-membru este necesară întrunirea anumitor condiții/criterii.

Știm că Uniunea Europeană este, întâi de toate, o comunitate de valori deschisă statelor democratice europene care doresc să i se alăture, iar politica de extindere a UE însoțește și materializează acest proces. În acest sens, politica de extindere presupune investiție în pace, securitate, prosperitate și, prin urmare, stabilitate în Europa.

Statul de drept se regăsește printre valorile pe care se bazează Uniunea, iar garantarea acestuia este temei și criteriu de bază pentru punerea în aplicare a politicii de extindere a UE.

Astfel, conform art. 2 al TUE „Uniunea se întemeiază pe valorile respectării demnității umane, libertății, democrației, egalității, **statului de drept**, precum și pe respectarea drepturilor omului, inclusiv a drepturilor persoanelor care aparțin minorităților. Aceste valori sunt comune statelor membre într-o societate caracterizată prin pluralism, nediscriminare, toleranță, justiție, solidaritate și egalitate între femei și bărbați.”

La rândul său, art. 49 al TUE prevede că „orice stat european care respectă valorile prevăzute la articolul 2 și care se angajează să le promoveze poate solicita să devină membru al Uniunii” [4].

În afară de aspectele menționate, condiție esențială este îndeplinirea de către statul solicitant a criteriilor de aderare care au fost formulate în cadrul reuniunii Consiliului European de la Copenhaga din 1993, fiind denumite generic „criteriile de la Copenhaga”, criterii care sunt valabile pentru toate țările ce aspiră la statutul de stat-membru.

Acestea stabilesc condițiile democratice, economice și politice pentru țările care doresc să adere la UE, și anume:

- instituții stabile, care să garanteze democrația, **statul de drept**, respectarea drepturilor omului și protecția minorităților sociale;
- economia de piață funcțională, precum și capacitatea de a face față concurenței și forțelor pieței în UE;
- capacitatea de a-și asuma și de a implementa eficace obligațiile aferente statutului de stat membru, inclusiv adeziunea la obiectivele uniunii politice, economice și monetare.

Ca element central al politicii externe a UE, statul de drept a devenit din ce în ce mai important în cadrul procesului de aderare și al politicii de vecinătate. Consolidarea instituțiilor-cheie precum instituțiile judiciare și intensificarea combaterii corupției au devenit teme din ce în ce mai importante în eforturile UE de a promova reforma în vederea îndeplinirii criteriilor de la Copenhaga pentru aderare. Statul de drept este, de asemenea, ferm ancorat în cadrul negocierilor de aderare, viteza generală a negocierilor depinzând de progresele înregistrate în acest domeniu. Strategia privind Balcanii de Vest din februarie 2018 pune un accent și mai puternic pe reformele în domeniul statului de drept și subliniază că respectarea statului de drept este o condiție esențială pentru aderarea la UE [5].

Principiul „statului de drept”, altfel spus „preeminența dreptului”, are valoare universală, fiind recunoscut de ONU la Summit-ul mondial din 2005 (par. 134) ca „o necesitate de a fi respectat și consacrat la nivel național și internațional” [6].

Marin Voicu menționează că „De ceva vreme, Statul de drept a devenit un **subiect european** (și chiar mondial) de prim plan, UE dezvoltând o veritabilă „**politică publică a Statului de drept**”, antrenând instituțiile, mecanismele de urmat și sancțiunile, o jurisprudență bogată, cooperarea cu alte organizații internaționale, Consiliul Europei, în special și dimensiuni de politică externă, respectarea Statului de drept având un rol fundamental în integrarea europeană” [7].

Noțiunea, definiția și caracteristicile statului de drept vin din doctrină. Autoarea Steluța Ionescu citându-i pe cei mai renumiți cercetători din dreptul constituțional specifică că „statul de drept presupune subordonarea statului față de drept (J. Gicquel), sau un sistem de organizare în care ansamblul raporturilor sociale și politice sunt subordonate dreptului (J. P. Henry), ori statul în care puterea e subordonată dreptului (M. J. Redor), ori o sumă de garanții fundamentale ale libertăților publice, o protecție a legilor (J. L. Quermonne), acela care implică existența regulilor constituționale care se impun tuturor (G. Duhamel) sau în care se conciliază libertatea și autoritatea (M. Miaille), ori, mai simplu, ordinea juridică ierarhizată și sistematizată (J. Dabin)” [8].

La rândul lor, Constance Grewe și Helene Luiz Fabri remarcă: „dreptul constituțional european exercită în lume o influență majoră ilustrată de noțiuni cum ar fi acelea de stat de drept” [9, p. 9].

Autorii autohtoni analizează statul de drept prin prisma constituționalității acestuia. Astfel, profesorul Alexandru Arseni este de părerea că „Indubitabil, statul de drept și democratic se întemeiază pe demnitatea omului, drepturile și libertățile lui, libera dezvoltare a personalității umane, dreptate, care reprezintă valori supreme și sunt garantate (art. 1 alin. (3) din Constituția Republicii Moldova)” [10, p. 89].

Gheorghe Avornic consideră că „Statul de drept poate fi înțeles ca un concept politico-juridic ce definește o formă a regimului democratic de guvernământ din perspectiva raporturilor dintre stat și drept, dintre putere și lege, prin asigurarea domniei legii și a drepturilor, a libertăților fundamentale ale omului în exercitarea puterii” [11, p. 119].

Din punct de vedere doctrinar statul de drept semnifică acel sistem de organizare socială în care legile (în sens larg) cu un conținut clar (certitudinea exigențelor de comportament) sunt cunoscute publicului; au la bază sistemul de valori umane general recunoscute; sunt aduse la îndeplinire în mod nepărtinitor, egal și echitabil de către autoritățile publice ce se supun legii; sunt garantate în realizare de către o justiție accesibilă, imparțială și independentă.

În acest sens, statul de drept se caracterizează prin următoarele trăsături:

1. Este fundamentat pe supremația legii;
2. Separarea puterilor în stat;
3. Presupune realizarea strictă a legilor de către toți (cetățeni, funcționari, autorități publice, stat, organizații nestatale, etc.);
4. Se prevede răspunderea reciprocă a statului și cetățenilor în limitele stabilite de lege;
5. Existența unei democrații constituționale reale (inclusiv pluralismul în societate, participarea la formarea autorităților publice și la guvernare, consultarea cetățenilor în probleme de interes statal major, etc.).

La rândul său, conceptul de legalitate într-un stat de drept desemnează respectarea întocmai a Constituției, legilor, a celorlalte acte normative, a drepturilor și libertăților fundamentale de către autoritățile statului, de organisme sociale, în general, precum și de către cetățeni.

Subiectele legalității sunt persoanele fizice, în mod individual, precum și subiectele de drept colectiv (organe de stat, alte organisme sociale) care trebuie să aibă o conduită conformă cu prevederile legale.

În Raportul său din 26.03.2011 asupra preeminenței dreptului, Comisia Europeană pentru Democrație prin Drept a Consiliului Europei (Comisia de la Veneția) pe baza cercetării instrumentelor juridice naționale și internaționale, a opiniilor universitare și doctrinare, a jurisprudenței și a altor documente pertinente, a constatat existența unui „consens asupra sensului profesional al preeminenței dreptului și a elementelor sale esențiale”, care constituie și criteriile „statului de drept”:

1. legalitatea, care implică existența unei proceduri de adaptare a textelor de lege, transparenta, responsabilă și democratică;

2. securitate juridică;

3. interdicția arbitrariului;

4. accesul la justiție în fața jurisdicțiilor independente și imparțiale;

5. respectarea drepturilor omului și

6. nediscriminarea și egalitatea în fața legii [7].

Astfel, statul de drept înglobează, printre altele, următoarele principii: legalitatea – care implică un proces de adoptare a legislației transparent, desfășurat în condiții de responsabilizare, democratic și pluralist; securitatea juridică, interzicerea exercitării arbitrare a puterii executive, o protecție jurisdicțională efectivă asigurată de instanțe independente și imparțiale, un control judiciar efectiv, inclusiv respectarea drepturilor fundamentale, separarea puterilor și egalitatea în fața legii. Aceste principii au fost recunoscute de Curtea de Justiție a Uniunii Europene și de Curtea Europeană a Drepturilor Omului [5].

Statul de drept este una dintre valorile pe care se întemeiază UE și este esențial pentru însăși funcționarea ei. Acesta este fundamental pentru aplicarea dreptului UE, protejează cetățenii și stabilește condițiile pentru buna funcționare a pieței unice [12].

Se consideră că statul de drept reprezintă fundația sistemelor democratice din toate statele membre, necesară pentru a asigura protecția drepturilor fundamentale. Principiul statului de drept este, de asemenea, esențial pentru buna funcționare a Uniunii Europene ca spațiu de libertate, securitate și justiție și ca piață internă, în care legile se aplică în mod eficace și uniform și în care bugetele sunt cheltuite cu respectarea normelor aplicabile. Statului de drept garantează că statele membre și cetățenii lor pot lucra împreună într-un spirit de încredere reciprocă; încrederea în instituțiile publice, inclusiv în sistemul de justiție, este crucială pentru buna funcționare a societăților democratice [5].

În temeiul statului de drept, toate puterile publice trebuie să acționeze întotdeauna în limitele impuse de lege. Noțiunea de stat de drept include și o protecție judiciară eficace, inclusiv accesul la justiție, din partea unor instanțe independente și imparțiale și separarea puterilor.

Statul de drept impune ca orice persoană să beneficieze de protecție egală în temeiul legii și împiedică utilizarea arbitrară a puterii de către guverne. Acesta asigură protecția și respectarea drepturilor politice și civile de bază, precum și a libertăților civile [12].

În cadrul primei reuniuni dedicate statului de drept și bunei guvernări în Republica Moldova, desfășurată la Bruxelles în mai 2016 se menționa că „Unele state din Europa Centrală și de Est, deși au interacționat constant cu civilizația vestică, au rămas în ultimele sute de ani, prizonierile unor sisteme despotice care au format instituții politice și economice extractive. În multe dintre aceste state, elitele au încercat să-și subordoneze justiția. Acesta este și motivul pentru

care, Capitolul “Justiție și Afaceri Interne”, a reprezentat cea mai dificilă probă în procesul de negociere al aderării la UE a unor state, cum ar fi România sau Bulgaria” [13].

Chiar dacă de atunci au fost realizate mai multe activități și procese pentru a consolida statul de drept în Republica Moldova, urmează încă a fi făcute multe.

Mai nou, Raportul cu referire la punerea în aplicare a Acordului de asociere UE-RM exprimă preocuparea pentru ritmul lent privind statul de drept și instituțiile democratice, guvernul fiind încurajat să accelereze acțiunile de reformare și modernizare a acestora, consolidând statul de drept și buna guvernare, de intensificare a eforturilor de adoptare a măsurilor de punere în aplicare a legislației cu privire la drepturile și libertățile fundamentale, să asigure instrumente de impunere a autorităților să garanteze dreptul la un proces echitabil și respectarea drepturilor omului [14].

Ce ține de negocierile Republicii Moldova cu Uniunea Europeană sunt puse sub supraveghere specială a respectării statului de drept, conform unui document trimis de Bruxelles în 12 martie curent capitalelor europene. În Comisia Europeană se spune că s-a învățat din greșelile trecutului, anume recente probleme avute cu Polonia, Ungaria și România [3].

În pofida faptului că procesul de aderare implică o perioadă lungă de tranziție și schimbare, el este privit de guvernanți și de majoritatea celor guvernați drept un scenariu optimist pentru perioada imediat următoare de dezvoltare a țării [15, p. 5-6].

Odată ce negocierile privind „clusterul fundamentelor” este deschis și odată ce Consiliul este mulțumit, pe baza unei evaluări a Comisiei se va considera că criteriile de referință de deschidere pentru alte cluster sunt îndeplinite. Consiliul, hotărând în unanimitate, va decide asupra deschiderii acestui cluster sau mai multor (care acoperă toate capitolele asociate) cu criterii de referință de închidere stabilite pentru fiecare capitol în parte [2].

Totodată, chestiunile legate de statul de drept, respectarea drepturilor minorităților și lupta împotriva corupției sunt cruciale și determinante în procesul de negociere.

În acest sens, există o procedură specială modelată după procedura stabilită de art. 7 din Tratatul UE, de care au „beneficiat” deja Polonia și Ungaria. În cazul unei „încălcări grave și persistente a valorilor pe care se întemeiază Uniunea”, Comisia poate recomanda suspendarea negocierilor de aderare. În plus, Comisia poate aplica sancțiuni sub forma întârzierii negocierilor (de exemplu, retragerea recomandării de a închide un anumit capitol) în cazul unei „stagnări sau regresii grave sau pe termen lung în implementarea reformelor statului de drept”. Un alt tip de sancțiuni poate fi chiar privarea de sprijinul financiar al UE [3].

În afară de faptul că garantarea statului de drept este una din condițiile și cerințele de bază impuse statelor aflate la diferite etape pe cale integrării europene, inclusiv fiind în proces de aderare, cum statele-membre respectă, la rândul lor, statul de drept este și o preocupare permanentă și pentru instituțiile europene.

Așadar avem aspectul extern al condiționalităților statului de drept, aplicabil statelor care își doresc să se integreze în Uniunea Europeană, cât și aspectul intern opozabil statelor membre.

Se consideră că, asigurarea respectării efective a statului de drept în Uniune se sprijină pe trei piloni. În primul rând, promovarea statului de drept, care implică intensificarea eforturilor comune pentru diseminarea înțelegerii statului de drept în Europa. În al doilea rând, prevenirea problemelor legate de statul de drept, respectiv capacitatea de a interveni într-o etapă timpurie și de a evita riscul de escaladare. În al treilea rând, capacitatea de a asigura un răspuns comun eficace atunci când a fost identificată o problemă suficient de importantă [5].

Consiliul European organizează un dialog anual între toate statele membre pentru a promova și a proteja statul de drept. Începând din 2020, discuțiile referitor la acest subiect se

desfășoară pe orizontală și se referă la evoluțiile generale ale statului de drept în UE, cât și specifice anumitor țări, care abordează principalele evoluții din 12 state membre pe an din cele 27.

Discuțiile se axează pe patru domenii:

- sistemele judiciare;
- cadrul anticorupție;
- pluralismul și libertatea mass-mediei;
- alte aspecte instituționale legate de echilibrul puterilor.

În aprilie 2019, Comisia a realizat în toate statele membre un sondaj Eurobarometru, iar rezultatele arată un sprijin covârșitor pentru statul de drept. Importanța principiilor-cheie ale statului de drept a fost recunoscută de peste 80 % dintre cetățeni în toate statele membre. Acest sondaj a subliniat, de asemenea, faptul că europenii consideră că este important ca statul de drept să se aplice pe întreg teritoriul UE, 89 % dintre respondenți susținând necesitatea respectării statului de drept în toate celelalte state membre ale UE. De asemenea, s-a arătat că mai mult de jumătate dintre europeni nu se simt suficient de bine informați cu privire la valorile fundamentale ale UE [16].

La rândul său, în ultimul Raport privind statul de drept în UE, cel din 2023, se menționează că „deși există în continuare preocupări legate de statul de drept în unele state membre ale UE, raportul a devenit un factor-cheie al schimbării și al reformelor pozitive. De fapt, **65 % din recomandările de anul trecut au fost puse în aplicare, integral sau parțial**” [17].

Mecanismul descris supra s-a dovedit a fi eficient, iar în concluziile președinției din decembrie 2023 se indică că „dialogul anual al Consiliului privind statul de drept s-a dovedit a fi util, creând un spațiu pentru schimburi politice constructive între statele membre și pentru schimbul de bune practici și de lecții învățate” [18].

Concomitent, la nivelul Uniunii Europene, se constată că guvernarea democratică și statul de drept sunt atacate pe scară mondială, din cauza unei combinații de factori, inclusiv amplificarea autoritarismului și a populismului, creșterea inegalităților și a sărăciei, presiunea asupra societății civile, proliferarea știrilor false, dezinformarea, amenințările cibernetice și războiul hibrid, interferențele politice și campaniile desfășurate de actori externi, pierderea credibilității autorităților publice, polarizarea societăților și slăbirea organizațiilor colective care apără interesele publice [19, p. 279].

În acest sens, UE are instituite proceduri dedicate privind evaluarea respectării cât și protejarea valorilor stabilite în art. 2 al TUE. Astfel, conform art. 7, alin. (1) al TUE, la propunerea motivată a unei treimi din statele membre, a Parlamentului European sau a Comisiei, Consiliul poate să constate existența unui risc clar de încălcare gravă de către un stat membru a valorilor fundamentale menționate la articolul 2 din tratat.

În temeiul art. 7, alin. (2), la propunerea unei treimi din statele membre sau a Comisiei, Consiliul European poate să constate existența unei încălcări grave și persistente de către un stat membru a valorilor fundamentale menționate la articolul 2 din tratat [4].

După cum vedem, în cazul primei proceduri se reacționează preventiv, fiind constatat doar riscul clar de încălcare gravă, pe când, în cazul celei de a doua prevederi încălcarea de acum este prezentă. Respectiv, reacția instituțiilor europene este diferită ca și abordare și intensitate într-o situație sau alta.

În cadrul procedurii prevăzute la articolul 7 alineatul (1), Consiliul organizează în mod periodic audieri cu privire la Ungaria.

Începând din mai 2024, procedura împotriva Poloniei este închisă. Astfel, în urma progreselor realizate de guvernul polonez cu privire la planul de acțiune și la măsurile inițiate

pentru promovarea independenței sistemului judiciar în instituțiile-cheie, situația statului de drept în Polonia a fost discutată în cadrul Consiliului Afaceri Generale din 21 mai 2024, iar după această reuniune, Comisia a retras propunerea care a declanșat procedura.

În afară de procedura descrisă, în cazul în care un stat membru nu își îndeplinește obligația care îi revine în temeiul tratatelor, inclusiv în chestiuni legate de statul de drept, Comisia, acționând în calitate de gardian al tratatelor UE, poate iniția o procedură de constatare a neîndeplinirii obligațiilor în fața Curții de Justiție.

De asemenea, Curtea poate pronunța hotărâri preliminare pentru interpretarea dreptului UE și a tratatelor, inclusiv în chestiuni legate de statul de drept.

Astfel, în conformitate cu articolul 19 alineatul (1) din TUE, protecția jurisdicțională efectivă este expresia concretă a valorii statului de drept. Pe această dispoziție se bazează o serie de trimiteri preliminare din partea instanțelor naționale și de acțiuni în constatarea neîndeplinirii obligațiilor în legătură cu care Comisia a sesizat Curtea. Deja în 2006, Curtea a statuat că noțiunea de „independență a sistemului judiciar” este un concept autonom al dreptului UE și că acesta înseamnă că judecătorii trebuie să fie protejați împotriva oricărei intervenții externe susceptibile să pună în pericol soluționarea în mod independent de către aceștia a cauzelor cu care sunt sesizați. Această hotărâre a fost urmată în 2018 de o serie de hotărâri importante. În primul rând, Curtea a statuat că statele membre sunt obligate de dreptul Uniunii să se asigure că instanțele lor îndeplinesc cerințele unei protecții jurisdicționale efective, o expresie concretă a statului de drept, și că independența instanțelor naționale este esențială pentru a asigura o astfel de protecție jurisdicțională [5].

În afară de mecanismele descrise o serie de alte instrumente contribuie la abordarea aspectelor legate de statul de drept în statele membre, fie în mod cuprinzător, fie prin alte măsuri de supraveghere a politicilor naționale sau a aplicării dreptului UE.

Instrumentele date au un rol important de avertizare timpurie și de prevenire, deoarece pot aborda chestiuni legate de statul de drept în statele membre înainte de a fi necesar să se recurgă la articolul 7. Astfel, la acestea se atribuie:

- Ciclul de coordonare al politicilor economice, fiscal-bugetare și sociale ale UE din cadrul semestrului european care furnizează analize specifice fiecărei țări și formulează recomandări de reforme structurale care să favorizeze creșterea economică. Analiza efectuată în cadrul acestui instrument se referă la combaterea corupției, la eficacitatea sistemelor de justiție și la reforma administrației publice;

- Tabloul de bord privind justiția în Uniunea Europeană, publicat anual, analizează o serie de indicatori pentru a evalua independența, calitatea și eficiența sistemelor naționale de justiție;

- Mecanismul de cooperare și de verificare a fost instituit ca un mecanism specific pentru Bulgaria și România în momentul în care acestea au aderat la Uniune în 2007, pentru a sprijini cele două state membre să remedieze deficiențele rămase în domeniul reformei sistemului judiciar, al combaterii corupției și, în cazul Bulgariei, al criminalității organizate. Acest mecanism este o măsură tranzitorie care va lua sfârșit odată ce criteriile de referință definite au fost îndeplinite în mod satisfăcător. Experiența dobândită este relevantă pentru abordarea provocărilor legate de statul de drept în toate statele membre;

- Serviciul de sprijin pentru reforme structurale al Comisiei oferă sprijin tehnic pentru reformele structurale în statele membre, inclusiv în domenii relevante pentru consolidarea respectării statului de drept, cum ar fi administrația publică, sistemul judiciar și combaterea corupției;

- Fondurile structurale și de investiții europene și fondurile care sprijină politicile în materie de justiție și de securitate ajută, de asemenea, statele membre să consolideze administrația publică și sistemul judiciar și întăresc capacitatea statelor membre de a combate corupția [5].

Un rol important în asigurarea statului de drept la nivelul UE îl are Consiliul Justiție și Afaceri Interne (JAI) care este format din miniștrii justiției și ai afacerilor interne din toate statele membre ale UE. În general, miniștrii justiției se ocupă de cooperarea judiciară în materie civilă și penală și totodată în privința drepturilor fundamentale, în timp ce miniștrii afacerilor interne sunt responsabili cu migrația, gestionarea frontierelor și cooperarea polițienească, printre altele.

Consiliul adoptă, în majoritatea cazurilor împreună cu Parlamentul European, legislație care vizează **garantarea drepturilor fundamentale**, asigurarea **liberei circulații a persoanelor** pe teritoriul UE și **oferirea unui nivel ridicat de protecție pentru cetățeni**. Consiliul este totodată însărcinat cu facilitarea și consolidarea coordonării acțiunilor întreprinse de statele membre în domeniul securității interne [20].

În **concluzie** putem menționa că statul de drept pornind de la preocuparea doctrinarilor de a-l defini și caracteriza a fost preluat ulterior de diferite organisme internaționale fiind dezvoltat și adaptat condițiilor de funcționare a unui stat democratic modern.

Se prezumă *apriori* că acesta este un stat de drept, or, la etapa dată de dezvoltare marea majoritatea a statelor, în special, cele aflate pe continentul european ar trebui să fie anume așa. Cu toate acestea, o parte din state se confruntă cu grave probleme la acest capitol, la fel, chiar și cele mai dezvoltate state nu întotdeauna se încadrează perfect în conceptul „statului de drept”.

Pentru ca un stat să devină membru al UE urmează să realizeze o multitudine de condiționalități și cerințe, dar una care este omniprezentă chiar de la început ca și condiție sine-qua-non pentru a iniția discuțiile de aderare și durează pe tot parcursul procesului de integrare, este anume garantarea „statului de drept”, și nu, într-o viziune unilaterală și discreționară, dar conform standardelor și celor mai bune modele stabilite la nivel unional.

Astfel, statul de drept este una din valorile fundamentale ale UE care, chiar și după accederea statului în cadrul Uniunii, este un deziderat necesar de realizat, asigurat și garantat fără careva condiționări și restricționări, în caz contrar statul membru poate fi responsabilizat prin mecanismele instituite prin TUE, dar și la nivel decizional și funcțional de către instituțiile UE.

Referințe bibliografice

1. <https://www.consilium.europa.eu/ro/policies/enlargement/moldova> [accesat la 19.04.2024]
2. GENERAL EU POSITION. Ministerial meeting opening the Intergovernmental Conference on the Accession of the Republic of Moldova to the European Union. Luxembourg, 25 June 2024. Disponibil: <https://www.consilium.europa.eu/media/45ilqaal/ad00011en24.pdf> [accesat la 25.04.2024]
3. <https://ziua.md/negocierile-cu-moldova-si-ucraina-conditionate-de-respectul-statului-de-drept-incalcarile-valorilor-ue-pot-duce-la-suspendarea-procesului-de-aderare/> [accesat la 03.05.2024]
4. Versiunea consolidată a Tratatului privind Uniunea Europeană și Tratatului privind funcționarea Uniunii Europene. În: Jurnalul Oficial al Uniunii Europene C 202/1 din 7.6.2016

5. Comunicare a Comisiei către Parlamentul European, Consiliul European și Consiliu. Consolidarea în continuare a statului de drept în cadrul Uniunii. Situația actuală și posibile etape ulterioare. Bruxelles, 03.04.2019, COM(2019), 163 final
6. Resolution adopted by the General Assembly on 16 September 2005 [without reference to a Main Committee (A/60/L.1)]. World Summit Outcome. Disponibil: https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_RES_60_1.pdf [accesat la: 10.04.2024]
7. Voicu M. Criteriile de definire a Statului de drept vs. Statul de drept în UE și în Statele membre. Evoluțiile Statului de drept. Statul constituțional contemporan. Disponibil: <https://www.juridice.ro/essentials/6117/criteriile-de-definire-a-statului-de-drept-vs-statul-de-drept-in-ue-si-in-statele-membre-evolutiile-statului-de-drept-statul-constitutional-contemporan> [accesat la 25.04.2024]
8. Ionescu S. Justiția și marile doctrine privind statul de drept. Disponibil: <https://www.rsdr.ro/Art-5-1-2-2008.pdf> [accesat la 23.03.2024]
9. Grewe C. et Fabri Il. L. Droits constitutionnels europeens. Paris: P.U.F., 1995
10. Arseni A. Libertatea individuală și siguranța persoanei – dimensiunea statului de drept. În: European integration through the strengthening of education, research, innovations in Eastern Partnership Countries, Ed. 2. Chișinău: 2022, pp. 86-90
11. Avornic Gh. Teoria generală a dreptului. Ediția a II-a. – Chișinău, 2004
12. <https://www.consilium.europa.eu/ro/policies/rule-of-law/> [accesat la 19.04.2024]
13. Fornea D. Statul de Drept și Buna Guvernare în Republica Moldova. Raport de CESE. Disponibil <https://www.eesc.europa.eu/sites/default/files/resources/docs/eesc-2016-02693-00-01-tcd-tra-ro.pdf> [accesat la 12.03.2024]
14. Raportul referitor la punerea în aplicare a Acordului de Asociere UE-RM. Disponibil: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-9-2020-0166_RO.html [accesat la: 29.04.2024]
15. Ciobanu R. (coordonator). Fațete ale consolidării mecanismelor de guvernare axate pe protecția drepturilor omului. Chișinău: Lexon-Prim, 2023
16. https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/upholding-rule-law/rule-law/initiative-strengthen-rule-law-eu_ro [accesat la: 25.04.2024]
17. https://romania.representation.ec.europa.eu/news/raportul-din-2023-privind-statul-de-drept-s-au-inregistrat-progrese-ceea-ce-priveste-65-din-2023-07-05_ro [accesat la: 19.04.2024]
18. Concluziile președinției – Evaluarea dialogului anual privind statul de drept, 12 decembrie 2023. Disponibil: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-16547-2023-INIT/ro/pd> [accesat la: 10.04.2024]
19. Guceac I. Dreptul obiectiv și drepturile omului în statul de drept democratic modern. În: Teoria și practica administrării publice, 21.05.2021, Chișinău: Print-Caro, pp. 278-285. ISBN 978-9975-3492-6-0.
20. <https://www.consilium.europa.eu/ro/council-eu/configurations/jha/> [accesat la: 19.04.2024]